

સત્સંગ પ્રદીપ

SATSANG PRADEEP

દર મહીનાની ૨૨મી તારીખે નડીઆદથી પ્રકાશિત થતું
શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળનું માસીક મુખપત્ર

Published from Nadiad on 22nd of every Month
Monthly Publication of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal

વર્ષ : ૬

Year : 6

૨૨ - મે - ૨૦૨૧

22 - MAY - 2021

અંક : ૧

Issue : 1

આજીવન લવાજમ		સત્સંગ પ્રદીપ		
દેશમાં	રૂા. ૨૫૦-૦૦	વર્ષ : ૬	અનુક્રમણિકા	અંક : ૧
છૂટક નકલ	રૂા. ૫-૦૦	ક્રમ	લેખ તથા લેખક	પૃષ્ઠ
<p>“સત્સંગ પ્રદીપ” માં આજીવન લવાજમ, ભેટ, “શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળ” ના નામે ડ્રાફ્ટ/ચેક તથા સરનામાં ફેરફાર અંગે નીચેના સરનામે મોકલવા વિનંતી. પંકજભાઈ ડી. ભટ્ટ ૩૦૪, સીલ્વર સ્ક્વેર એપાર્ટમેન્ટ, ૬૪, શ્રીનગર સોસાયટી, દિનેશમીલ રોડ, વડોદરા-૩૯૦૦૨૦. મો. : ૯૭૨૪૧૮૩૭૨</p>		૧. આજનો સુવિચાર		૩
		૨. મિથ્યા વાસુદેવ - ઇશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા		૪
		૩. સ્વરૂપાદ્વૈત - નાથજીભાઈ શુક્લ		૧૧
		“સત્સંગ પ્રદીપ” માં લેખ મોકલવા માટે “તંત્રી”ને કાર્યાલયના સરનામે મોકલવા વિનંતી.		
<p>નોંધ : સર્વે સભ્યો અને “સત્સંગ પ્રદીપ”ના ગ્રાહકોને જણાવવાનું કે ‘www.satsangsalila.com’ વેબસાઈટ ઉપર પણ ‘સત્સંગ પ્રદીપ’ દર માસે પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.</p>				
<p align="center">-: કાર્યાલયનું સરનામું :-</p> <p align="center">‘ગુરૂકૃપા’, ઝઘડીયા પોળ, નાગરવાડા, નડિયાદ-૩૮૭૦૦૧.</p>				
વર્ષ : ૬ : અંક : ૧	૨૨-૫-૨૦૨૧	2	મે - ૨૦૨૧	સત્સંગ પ્રદીપ

શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ! સેવામુક્તિશ્ચગમ્યતામ્ !

સત્સંગ પ્રદીપ

(ટ્રસ્ટ રજિ. નં. ખેડા એ/૨૧૯૭)

આદ્ય પ્રણેતા : પ. પૂ. મોટાભાઈશ્રી ઇશ્વરલાલ લા. પંડ્યા
માનદ્ તંત્રી : અશ્વિનભાઈ બાબુભાઈ શાહ

સં. ૨૦૭૭ વૈશાખ • કાર્યાલય : 'ગુરુકૃપા', ઝઘડીયા પોળ, નાગરવાડા, નડિયાદ-૩૮૭૦૦૧ • મે-૨૦૨૧ • અંક : ૧

આજનો સુવિચાર

“..... પરમાત્મા શ્રીહરિએ સ્વેચ્છાથી, કેવળ નિઃસ્વાર્થ ભાવે, સર્વ જીવોનું અને પરમાત્માના આશ્રિતોનું વ્યવહાર માર્ગમાં તેમજ આધ્યાત્મિક માર્ગમાં, સર્વ પ્રકારે સુખ, શાંતિપૂર્વકનું જીવન થાય તે હેતુથી રામાનંદ સ્વામી પાસે વરદાન માગેલ છે કે, ‘ગમે તેવું કઠણ પ્રારબ્ધ હોય તો પણ ભગવદ્ભક્ત દુઃખી થાય નહિ. પરંતુ એનું દુઃખ પરમાત્મા પોતે ભોગવી લેશે પણ વ્યવહારમાં એ ભક્ત સદા સુખી રહેશે.’ ...ને સંસ્કૃત આવડતું હોય તો એ જનમંગળના દશ પાઠ પોતે જ કરે, અગર ગુજરાતી જાણતા હોય તો શાંતિ પાઠ દિવસમાં એકવાર વાંચી જાય તો ઘણું સારુ.....”

- ઇશ્વરલાલ પંડ્યા

(અમૃતવર્ષા-૨ માંથી)

નોંધ : આ લેખ અ. નિ. ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યાના લેખ સંગ્રહ “નિમિત્ત માત્ર” માંથી લેવામાં આવ્યો છે.

શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધના છાસઠમા અધ્યાયમાં કહેલી રાજા પૌંડ્રક વાસુદેવના જીવનની કથા, કાળગણનાની દૃષ્ટિએ હજારો વર્ષ પહેલાં બનેલી પ્રાચીન ઇતિહાસઘટના કહેવાય; પણ ખરેખર તો એ આજના માણસના જીવનની કથા છે. અજ્ઞાન, અહં, મોહ અને મિથ્યાભિમાનના યોગથી માણસ જ્યારે પોતે જે ખરેખર નથી તે પોતે છે એવો થવા જે પદ પોતે પ્રામાણિકીથી મેળવી કે ભોગવી શકે તેમ નથી તે પદ મેળવવાનો અને ભોગવવાનો અથવા તે મેળવ્યું છે અને ભોગવે છે એનો દાવો-દંભ કરે છે ત્યારે એના જીવનનો, પુરાણપ્રસિદ્ધ રાજા વાસુદેવના જીવન જેમ ભારે વિનાશ સર્જાય છે. રાજા વાસુદેવના જીવનની વિગતો કંઈક નીચે પ્રમાણે છે :

‘મોક્ષદાયિની’ મનાતી કાશીનગરીથી થોડા અંતરે આવેલા કરુષ નામના એક નાનકડા પ્રદેશમાં, દ્વાપર અને કળિયુગના સંધિકાળમાં વાસુદેવ નામે એક રાજા રાજ કરતો હતો. પૌંડ્રક નામના મહા પરાક્રમી પૂર્વજના વંશજ તરીકે ગૌરવ લેવા માટે, એ રાજમાં પાછળથી થયેલા રાજાઓ પોતાના નામની આગળ પૌંડ્રક વિશેષણ હમેશાં વાપરતા હતા. રાજા વાસુદેવ થોડું ભણ્યો હતો, પણ એ પોતાને સર્વ જ્ઞાની પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ સર્વજ્ઞ માનતો-મનાવતો હતો. પોતાના દરબારમાં એ સારા સારા શાસ્ત્રી પંડિતો અને કવિજનોને પોષતો હતો. સત્તા આગળ સૌ કોઈ શિર નમાવે છે યા પૈસાને સૌ કોઈ પૂજે છે, એ ન્યાયે એ બધા ભરસભામાં એના જ્ઞાનનો જ મહિમા ગાતા હતા. એની સત્તા રાજની મર્યાદિત સરહદ પૂરતી જ સીમિત હતી છતાં એ પોતાને ‘સાર્વભૌમ સમ્રાટ’ તરીકે માનતો-

મનાવતો હતો. જન્મરાશિના કારણે એનું નામ વાસુદેવ પાડવામાં આવ્યું હતું, પણ એ પોતાને ખરેખર જ વાસુદેવ ભગવાન માનતો-મનાવતો હતો. પોતે સાક્ષાત્ વાસુદેવ ભગવાન છે એવું દેખાડવા ખાતર એ વેશભૂષા પણ વાસુદેવ ભગવાન જેવી જ ધારણ કરતો હતો - કેડે પીળા રંગનું રેશમી પીતાંબર, ખભે લાલ રંગનું રેશમી યા જરિયાન ઉપરણું, હાથે પુષ્પના ગજરા અને બાજુબંધ, ગળામાં વૈજયંતી જેવી માળા, કાન ઉપર મકરાકૃતિ કુંડળ અને માથે મોરમુગટ. એને હાથ તો બે જ હતા પણ બીજા બે હાથ બનાવટી ધારણ કરીને એ ચતુર્ભુજ બનતો અને ચાર હાથમાં ચાર દિવ્ય આયુધો - શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મ ધારણ કરતો હતો. સત્તાની શેઠમાં દબાઈને લોકો એને ‘હજૂર, રાજન’ વગેરે શબ્દોથી નહિ પણ ‘ભગવાન, પ્રભુ, સ્વામી’ વગેરે પ્રકારના શબ્દોથી જ સંબોધન કરતા. પોતાની બે રાણીઓનાં નામ બદલીને એણે રાધિકા અને લક્ષ્મી નામ રાખ્યાં હતાં. રાજમાં સૌ કોઈ એની ભગવાન તરીકે જ પૂજા અને પ્રશંસા કરતા હતા.

એક દિવસ સભામાં એક દરબારીએ ઊભા થઈને હાથ જોડીને ફરિયાદ કરી કે, ‘ભગવાન ! જગતમાં વાસુદેવ ભગવાન તો આપ એકલા જ છો. છતાં દ્વારિકામાં શ્રીકૃષ્ણ નામનો એક યાદવ, પોતાને વાસુદેવ ભગવાન તરીકે મનાવે છે અને પૂજાવે છે, વેશ પણ એ ભગવાન જેવો જ પહેરે છે અને શરીર ઉપર બે હાથ બનાવટી ચોંટાડીને ચાર હાથમાં શંખ, ચક્રાદિક આયુધો ધારણ કરે છે. એ રીતે એ આપના નામ અને વેશની નકલ કરે છે અને આપનું ઘોર અપમાન કરે છે. એને

તાકીદે અહીં પકડી મગાવીને ફરીથી આવું ન કરે એવી ભારેમાં ભારે શિક્ષા કરવાની વિનંતી કરું છું.’

‘હેં ! શું કહો છો ? આ વાત તમે મને આ પહેલાં કેમ કરી નહિ ?’ રોષભર્યા સ્વરે વાસુદેવે પૂછ્યું.

‘પ્રભો ! મને આ વાતની ગદકાલે રાતે જ ખબર પડી.’ દરબારીએ કહ્યું.

રાજા વાસુદેવે રાજમંત્રી પાસે તરત જ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ઉપર નીચે પ્રમાણે આદેશપત્ર લખાવ્યો:

‘અમારા જાણવામાં આવ્યું છે કે, તમે અમારા વાસુદેવ નામની નકલ કરીને એ નામ ધારણ કર્યું છે. વેશ પણ અમારા જેવો એટલે ભગવાન જેવો ધારણ કરો છો અને શંખ-ચક્રાદિક દિવ્ય આયુધો પણ અમારી નકલ કરીને ધારણ કરો છો. આ અમારું ઘોર અપમાન છે. તેથી તમને આથી આદેશ આપવામાં આવે છે કે, તમારે તત્કાળ અમારી સન્મુખ હાજર થવું અને ઉપર જણાવેલા કૃત્ય બદલ અમારી લેખી માફી માગવી. જો તમે તેમ કરવામાં ચૂક કરશો તો થોડા દિવસોમાં જ અમે દ્વારિકા આવીશું અને તમારો, તમારા પરિવાર સહ નાશ કરીશું.’ એક ખાસ દૂત દ્વારા આ આદેશપત્ર તરત જ દ્વારિકા મોકલવામાં આવ્યો.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે જ્યારે આ આદેશપત્ર વાંચ્યો ત્યારે પ્રથમ તો એ ખૂબ હસ્યા. પણ પછી ગંભીર વદને પણ દઢ સ્વરે એમણે દૂતને કહ્યું : ‘તારા રાજા વાસુદેવને કહેજે કે, થોડા દિવસોમાં જ અમે ત્યાં આવીશું અને યુદ્ધમાં એનો નાશ કરીશું.’ પછી થોડા દિવસો બાદ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે યાદવસેના લઈને રાજા વાસુદેવ ઉપર આક્રમણ કર્યું. કાશીનરેશ જે રાજા વાસુદેવનો મિત્ર થતો હતો તે પોતાની સેના લઈને એની મદદે આવ્યો. યુદ્ધમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે બન્નેનો નાશ કર્યો. રાજા વાસુદેવની જીવનયાત્રા આ રીતે પૂરી

થઈ. પણ તે પછી જીવનમાં જે કોઈ ભગવાનની નકલ કરે અને ભગવાન થઈને પોતાને પૂજાવે તેને ‘મિથ્યા વાસુદેવ’ નામે ઓળખવાનો રિવાજ શરૂ થયો જણાય છે.

રાજા વાસુદેવની જીવનકથા વાંચતાં-વિચારતાં કેટલાક પ્રશ્નો સ્વાભાવિક રીતે જ ઉપસ્થિત થાય છે : (૧) પહેલો પ્રશ્ન એ થાય છે કે માણસનું જીવનધ્યેય શું હોવું જોઈએ ? કેટલાક કહે છે કે, ‘જો એ ધ્યેય, માણસે સ્વ-સ્વરૂપને ઓળખવું અને એ સ્વરૂપે સ્થિર રહીને વર્તવું, એ જ હોય અને વધુમાં એ ધ્યેય, આત્મસ્વરૂપે સદા સ્થિત રહીને આત્મસ્વરૂપમાં અંતર્યામીશક્તિરૂપે સ્વતંત્ર રીતે સદા બિરાજી રહેલા પરમાત્માના સ્વરૂપને ઓળખવું અને તેનું સાધર્મ્ય પામવું - એ સ્વરૂપ સાથે જોડાઈ જવું એ જ હોય તો માણસ એ ધ્યેય સિદ્ધ કર્યા પછી પોતાને ભગવાન તરીકે પૂજાવે, એમાં અશાસ્ત્રીય અને ખોટું શું છે ?’ કેટલાંક શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો કહે છે કે, ‘જીવ અને જગદીશ્વર એક જ છે; ભગવાન જ્યારે બહુરૂપે-જગતરૂપે થાય છે ત્યારે એ જીવ કહેવાય છે. જીવાત્મા અને પરમાત્મા વચ્ચે નામ અને શબ્દોમાં આ ફેરફાર સિવાય બીજો કોઈ તાત્વિક ભેદ કે ભિન્નતા વર્તતી નથી.’ ત્યારે કેટલાક વળી કહે છે કે, ‘જીવો અનેક છે પણ જગદીશ્વર એક અને અદ્વિતીય છે. જીવાત્મા અને પરમાત્મા વચ્ચે વાસ્તવિક ભેદ અને ભિન્નતા પ્રવર્તે છે.’ ત્યારે કેટલાક વળી કહે છે કે, ‘જીવાત્મા અને પરમાત્મા વચ્ચે ભેદ અને ભિન્નતા છે, એ વાત જેટલી સાચી છે તેટલી જ એ બન્ને વચ્ચે કોઈ ભેદ અને ભિન્નતા નથી, એ વાત પણ સાચી છે.’ પરસ્પર વિરુદ્ધ અર્થો દાખવતાં આ વિધાનોમાં સાચું શું છે ? શાસ્ત્રો, પુરાણો ઇતિહાસ, તટસ્થ દષ્ટિએ વાંચતાં-વિચારતાં એમ જણાય છે કે, જે પોતાને હું બ્રહ્મ છું - ‘અહં બ્રહ્માસ્મિ ।’ એવું માને છે તે જ્યારે દેહ મૂકે છે ત્યારે, ‘એ બ્રહ્મલીન

થયા' એમ કહેવામાં આવે છે. 'બ્રહ્મલીન થવું' એટલે શું? બ્રહ્મ શબ્દના ઘણા અર્થો થાય છે : બ્રહ્મ એટલે જગત, એવો અર્થ લઈએ તો એ જગતમાં લીન થયા એમ કહેવાય; બ્રહ્મ એટલે મન એવો અર્થ લઈએ તો એ મનમાં લીન થયા એમ કહેવાય; બ્રહ્મ એટલે પોતાનો આત્મા એવો અર્થ લઈએ તો એ પોતાના આત્મામાં લીન થયા એમ કહેવાય; બ્રહ્મ એટલે અક્ષરબ્રહ્મ પુરુષ એવો અર્થ લઈએ તો એ અક્ષરબ્રહ્મપુરુષમાં લીન થયા એમ કહેવાય અને બ્રહ્મ એટલે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ એવો અર્થ લઈએ તો એ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમમાં લીન થયા એમ કહેવાય. પણ કોઈ પણ શાસ્ત્રમાં કોઈ પણ ઠેકાણે, કોઈ પણ મંત્રદ્રષ્ટા મુનિએ એ પરમાત્માના પદે પાછા પ્રતિષ્ઠિત થયા, એવું કહેવામાં આવેલું જણાતું નથી. જો જીવાત્મા, ખરેખર જ પરતમાત્મા હોય તો દેહવિલય થતાં જીવાત્મા પોતાના અસલ પદે પ્રતિષ્ઠિત થયો છે - થાય છે, એમ કહેવું, માનવું અને લખવું જોઈએ; પણ એવું કંઈ કહેવાતું, મનાતું કે લખાતું નથી; માત્ર બ્રહ્મલીન વિશેષણ જ વાપરવામાં આવે છે. લીન થવું એટલે શું ? લીન થનાર તત્ત્વ બીજા તત્ત્વમાં લીન થાય ત્યારે, લીન થતાં, પોતાનું અસ્તિત્વ અને વ્યક્તિત્વ ખરેખર ગુમાવી દે છે, એવો એનો અર્થ થાય છે? કે વાંઝિયાનું મન જેમ પુત્રમાં લીન થાય છે, કામીનું મન જેમ પોતાના પ્રિયપાત્રમાં લીન થાય છે અને કંજૂસનું મન જેમ ધનમાં લીન થાય છે - એવો અર્થ થાય છે ? આ બધા પ્રશ્નોના બુદ્ધિગમ્ય ઉકેલનો વિચાર, સુસ્ત જનોએ આજે અને અત્યારે જ થવા આવતીકાલે પણ આ જીવનનો અંત આવે તે પહેલાં અવશ્ય કર્યે જ છૂટકો છે. જો આ જન્મમાં એનો પ્રતીતિજન્ય સાચો ઉકેલ ન સાંપડે તો, જ્યાં સુધી એ ન સાંપડે ત્યાં સુધી, 'પુનરપિ જનનં, પુનરપિ મરણં, પુનરપિ જનનીજઠરે શયનમ્ ।' -એ

સંસ્કૃતિના ચક્રમાંથી જીવાત્માનો છૂટકારો થતો નથી, એવું બધાં જ સત્શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ભારપૂર્વક કહે છે.

આ લેખની મર્યાદામાં રહીને ઉપર્યુક્ત પ્રશ્નોનો વિચાર કરીએ તે પહેલાં એક સામાન્ય પ્રશ્નનો વિચાર કરવો યોગ્ય જણાય છે. પ્રશ્ન એ છે કે, **માણસ, ભગવાન થવાનું અને ભગવાન તરીકે પૂજવાનું કેમ ઇચ્છે છે ?** માનવજીવનનો ઇતિહાસ જોતાં જણાય છે કે, માણસના જીવનમાં જેમ તૃષ્ણાનો પાર કદી આવ્યો નથી - આવતો નથી તેમ મહત્વાકાંક્ષાઓનો પણ કદી પાર આવ્યો નથી - આવતો નથી; જીવનમાં જેમ તૃષ્ણા પ્રતિક્ષણે વધતી જતી હોય છે તેમ મહત્વાકાંક્ષાઓ પણ નિતનવાં રૂપ ધારણ કરીને વધતી જતી હોય છે. જીવનમાં અન્ન, વસ્ત્ર અને વિશ્રાંતિસ્થાન યથેચ્છ અને પૂરતા પ્રમાણમાં મળે એવી ઇચ્છા માણસમાત્ર કરતો હોય છે, પણ એની ઇચ્છા પૂરી થતાં અથવા પૂરી થાય તે પહેલાં તો એ રાજા થવાની ઇચ્છા કરે છે; રાજાથવાની મહત્વાકાંક્ષા પૂરી થતાં, એ દેવેશ્વર ઇન્દ્ર થવાની ઇચ્છા કરે છે; દેવેશ્વર થતાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ થવાની અને એ પછી વિરાટ થવાની મહત્વાકાંક્ષા એ સેવતો થાય છે; એમ એની મહત્વાકાંક્ષા આગળ વધતી વધતી આખરે ભગવાનના પદે પહોંચી જાય છે. ભગવાનના પદથી વધારે ઊંચું બીજું કોઈ પદ છે એવું એના જાણવામાં આવે તો એ અજ્ઞાતપદે પોતાની પ્રતિષ્ઠા કરવાના પ્રયત્નો પણ એ જરૂર કરે, એમાં કોઈ શંકા નથી. એમ જણાય છે કે, માણસ જીવનમાં ઘણી વખત જેનો કોઈ પાયો ન હોય અથવા જેને મોં-માથું કંઈ જ ન હોય એવી મહત્વાકાંક્ષાઓ સેવતો હોય છે. વિવેકવિચારના પાયા વગરની આ પ્રકારની મહત્વાકાંક્ષાઓના પરિણામે એના માટે જીવનમાં અંતે પરતાવાનું અને રડવાનું જ શેષ રહે, એમાં શી નવાઈ ?

માણસ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિમાં અસાધારણ રૂપ, ગુણ, કળા, બળ, બુદ્ધિ, જ્ઞાન, સત્તા, સંપત્તિ, શક્તિ, યોગ વગેરે જુએ છે ત્યારે, સ્વાભાવિક રીતે

જ એ વ્યક્તિ માટે એના મનમાં અહોભાવ, આદર, આકર્ષણ અને પ્રેમ જાગે છે. પ્રેમ અને આકર્ષણના પરિણામે એ, એ વ્યક્તિનો પૂજક અને પ્રશંસક બની જાય છે. જગતમાં આ પ્રકારની પૂજા અને પ્રશંસાને વીરપૂજા (Hero Worship) કહેવામાં આવે છે. પણ એવી પૂજા અને પ્રશંસામાંથી, જતે દહાડે માણસના મનમાં, અદેખાઈના કારણે યા બીજા કોઈ કારણે, અસાધારણ ગુણશક્તિ ધરાવનાર વ્યક્તિ જેવા થવાનું મન થાય છે. આ ખ્યાલ દઢ થતાં માણસ એની નકલ કરવાનું શરૂ કરે છે. એવામાં એ વાંચે-સાંભળે કે, જગતમાં ખરેખર તો પરમાત્મા એક જ સૌ કોઈની પૂજા અને પ્રશંસા માટે પાત્ર છે; એમાંથી એ પોતાનામાં ભગવાન જેવા ગુણ અને શક્તિનું ધીમે ધીમે આરોપણ કરતો થાય છે; અને એમ કરતાં કરતાં એક દિવસ તક જોઈને ભગવાનના પદે પોતાને પ્રતિષ્ઠિત કરી દે છે. માણસને ભગવાન થવાનું કેમ ગમે છે, એ માટે આ હકીકત પણ એક કારણ હોઈ શકે.

શરીર અને મનના શાસ્ત્રીઓ કહે છે કે, માણસને સહજ સ્વભાવે જ પૂજા અને પ્રશંસા પ્રિય હોય છે. દેવ, દાનવ, માનવ, સ્ત્રી, પુરુષ, પશુ, પંખી, જ્ઞાની, અજ્ઞાની, યોગી, ભોગી - સૌ કોઈ પૂજાપ્રિય અને પ્રશંસાપ્રિય હોય છે; તેમાં પણ જ્યારે એ પૂજા અને પ્રશંસા, એની પોતાની જ હોય છે ત્યારે તો, તે એને પ્રાણાધિક પ્રિય લાગતી હોય છે. યોગ્ય પુરુષનું યોગ્ય રીતે સન્માન થાય એ હમેશાં ઇચ્છનીય અને આવકાર્ય ગણાય છે; પૂજા અને પ્રશંસાના પરિણામે માણસને વધારે સારું, સર્વોત્તમ કામ કરી બતાવવાનું પ્રોત્સાહન અને બળ મળે છે. પણ એ સાથે જ સુઝ જનોએ એક વાત ભૂલવી ન જોઈએ કે માણસ જ્ઞાની હોય કે અજ્ઞાની હોય, પણ પૂજા અને પ્રશંસાનો અતિરેક થતાં, પરિણામે એના અંતરમાં જાણ્યેઅજાણ્યે પણ અભિમાનના અંકુરો જન્મે છે. એમાંથી વાત આગળ વધે

છે ત્યારે બે અતિ વિચિત્ર અને વિષમ કહેવાય એવા મુદ્દા પેદા થાય છે - જેની પૂજા અને પ્રશંસા કરવામાં આવે તે મનોમન એમ માનતો થાય છે કે, સૌ કોઈએ કોઈ અપવાદ સિવાય એની જ પૂજા અને પ્રશંસા હમેશાં કરવી જોઈએ. પણ વાત એટલેથી અટકતી નથી; એ મનોમન એમ પણ માનતો થાય છે કે, પોતાના સિવાય બીજા કોઈની પૂજા અને પ્રશંસા કોઈએ કદી ન કરવી જોઈએ, અર્થાત્ પૂજા અને પ્રશંસા મેળવવાનો અને ભોગવવાનો અધિકાર એકમાત્ર પોતાને જ હોવો જોઈએ-રહેવો જોઈએ. મનની આવી સ્થિતિ વર્તતી હોય છે ત્યાં સત્શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષોની ગંભીર ઘેરી વાણી સાંભળે છે કે જગતમાં એકમાત્ર પરમાત્મા જ સૌ કોઈની પૂજા અને પ્રશંસાના અધિકારી છે; માટે સુઝ જનોએ પરમાત્માની જ પૂજા અને પ્રશંસા કરવી જોઈએ. આ વાત સાંભળે છે ત્યારે એ એકમાત્ર પોતાને જ સર્વગુણસંપન્ન માનતો હોવાથી પોતાનામાં ભગવતપદનું આરોપણ કરતો થાય છે.

હવે આપણે મૂળ પ્રશ્નોનો વિચાર કરીએ. કપાળે કપાળે જેમ બુદ્ધિ જુદી હોય તેમ માણસે માણસે જીવનધ્યેયનું સ્વરૂપ અને વ્યાખ્યા જુદી હોય છે. જેના જીવનમાં કોઈ ધ્યેય જ ન હોય એને જગતમાં શિંગડાં અને પૂછડા વગરનો માનવપશુ માનવામાં આવે છે. આ સાથે જેમણે જીવનમાં કોઈ ને કોઈ બાબતને જીવનધ્યેય તરીકે સ્વીકારેલી છે તેમાં મોટા ભાગના પ્રસંગોમાં ભીંત ભૂલ્યા જેવી પાયાની મોટી ખોડ હોય છે, એ હકીકતનો પણ આપણે સ્વીકાર કરવો જોઈએ. મોટા ભાગના માણસોએ જીવનધ્યેય તરીકે ભૌતિક સુખસગવડ, સત્તા અને સંપત્તિની પ્રાપ્તિ અને ભોગવટાનો સ્વીકાર કરેલો હોય છે; આ એક ભારે મોટી અને ગંભીર ભૂલ છે. જીવનધ્યેય સિદ્ધ કરવા માટે સર્વોત્તમ સાધન તરીકે માણસને શરીર મળેલું છે. સાધનરૂપ એ શરીરને જ જે સાધ્ય અને ધ્યેયપદે બેસાડીને ચાલે એને શું

કહેવું ? માણસને સવારી કરવા માટે ઘોડો આપવામાં આવે ત્યારે જો ઘોડા ઉપર સવારી કરવાના બદલે ઘોડાને જ ઊંચકીને માણસ ચાલે તો એ મહામૂર્ખ કહેવાય. માનવજીવનનો ઇતિહાસ કહે છે કે, ભૌતિક સુખસગવડ, સત્તા અને સંપત્તિ તો જીવપ્રાણીમાત્રને પોતાના કર્મો અનુસાર ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં આ પહેલાં મળ્યાં જ છે, આજે પણ મળે છે અને ભવિષ્યમાં પણ મળવાનાં જ છે. એટલે જીવનધ્યેય તરીકે એ બાબતને ગ્રહણ ન કરાય - ન કરવી જોઈએ. જીવનધ્યેય તો એવું હોવું જોઈએ કે, જે જોયાજાણ્યા પછી માણસને બીજું જોવા-જાણવાની જરૂર જ ન રહે; જીવનધ્યેય તો એવું હોવું જોઈએ કે જે મેળવ્યા પછી માણસને બીજું મેળવવાની જરૂર જ ન રહે; જીવનધ્યેય તો એવું હોવું જોઈએ કે, જે મેળવવા અને ભોગવવા માટે કર્મ કર્યા પછી જીવનમાં માણસને બીજું કોઈ કર્મ કરવાની જ જરૂર ન રહે. પણ માનવજીવનની મોટામાં મોટી કુરુણતા એ છે કે, જીવનમાં જે જોવા-જાણવાની ખાસ જરૂર છે તે માણસ જોતો-જાણતો નથી, પણ જે જોવા-જાણવાની જરૂર નથી તે જ હમેશાં જોતો-જાણતો હોય છે; જીવનમાં જે સાંભળવાની ખાસ જરૂર છે તે સાંભળતો નથી, પણ જે સાંભળવાની જરૂર નથી તે જ નિરંતર સાંભળતો હોય છે; જીવનમાં જે કર્મ કરવાની જરૂર છે તે કર્મ એ કરતો નથી, પણ જે કર્મ કરવું ન જોઈએ એ કર્મ જ એ રોજ જાણીને કરતો હોય છે. ખરેખર તો જીવનધ્યેય શોધવા-મેળવવા માટે માણસે અન્યત્ર શંકા મારવાની જરૂર નથી, પણ માઇલો સુધી વિસ્તરેલી પોતાના મનની વૃત્તિને માણસે પ્રયત્નપૂર્વક, સમજી-વિચારીને પોતાના આત્મામાં કેન્દ્રિત અને સ્થિર કરવાની જરૂર છે, અર્થાત્, માણસ અંતરમાં ઊંડા ઊતરીને દૃશ્યદેહથી વિલક્ષણ એવા પોતાના સ્વરૂપને ઓળખે અને નિત્ય અનુભવે, એ જ એના જીવનનું ધ્યેય હોવું જોઈએ; પણ માણસ

આત્મદર્શી બનીને ત્યાં જ અટકી જાય, એ હિતાવહ નથી. એ જીવનધ્યેય અધૂરું ગણાય છે; કારણ કે, દૃશ્ય શરીરમાં સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ અને શક્તિ - સર્વદૃષ્ટિએ વિલક્ષણ એવો આત્મા જેમ રહેલો છે તેમ એ આત્મારૂપી શરીરમાં એ શરીરથી વિલક્ષણ એવા પરમાત્મા અંતર્યામી શક્તિરૂપે અખંડ બિરાજી રહેલા છે. તેથી સ્વ-સ્વરૂપમાં સદા સ્થિત રહીને, એ સ્વરૂપમાં અંતર્યામી શક્તિરૂપે સ્વતંત્ર રીતે અખંડ રહેલા પરમાત્માના સ્વરૂપને ઓળખવું અને એ સ્વરૂપનું સાધર્મ્ય પામવું - એ સ્વરૂપ સાથે જોડાઈ જવું, એ જ સુઝ અને વિવેકી જનોના જીવનનું એકમાત્ર સાચું જીવનધ્યેય હોવું જોઈએ. પણ માનવજીવનની અવળચંડાઈ એ છે કે, આ જીવનધ્યેય દૂરસુદૂર જવાય-રહેવાય અથવા કેટલીક વખત એ જીવનધ્યેય સિદ્ધ કરવાના માર્ગે એક ડગલું આગળ વધાય તો તે સાથે ચાર ડગલાં પાછા પડાય એવી જ પ્રવૃત્તિઓ અને વ્યવહારો એ કરતો હોય છે.

માણસ એક વાર જીવનધ્યેય તરીકે ઉપર જણાવેલી વાત નિઃશંક મને સ્વીકારે છે અને પછી એ ધ્યેય સિદ્ધ કરવા માટે, સ્વધર્મની મર્યાદાનું પાલન કરીને, નિશ્ચય અને શ્રદ્ધાપૂર્વક એ માર્ગે આગળ વધે છે ત્યારે, ‘સંગ તેવો રંગ’ એ સર્વસામાન્ય ન્યાયે, સાધક જીવને પરમાત્માના સાધર્મ્યના પરમ દિવ્ય આનંદનો અનુભવ થાય છે. સાધર્મ્યના પરિણામે, મીઠા જળના મહાસાગરમાંથી માણસ જેમ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે જળ ગ્રહણ કરે છે છતાં સાગર અપાર અને અપાર જ રહે છે તેમ, એ પરમાત્મા જેવું રૂપ, ગુણ, સ્વભાવ, ઐશ્વર્ય અને શક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે પણ પરમાત્મા તો અપાર અને અપાર જ રહે છે. અત્રે એક વાત સૌ કોઈએ સ્વસ્થ ચિત્તે હમેશાં નજર સમક્ષ રાખવી ઘટે છે - તે એ કે, ‘જીવો બ્રહ્મૈવ નાપર: । જીવાત્મા એ જ પરમાત્મા છે - જીવ પરમાત્માથી ભિન્ન

નથી' - એવો જ્ઞાનમત પ્રવર્તાવનારા પુરુષોએ પણ અસંદિગ્ધ શબ્દોમાં સ્વીકાર કર્યો છે કે, જીવાત્મા આ પ્રકારની સર્વોત્તમ બ્રહ્મદશા પ્રાપ્ત કરે છે છતાં એને જગતવ્યાપાર કરવાની શક્તિ*૧ પ્રાપ્ત થતી નથી, અર્થાત્, સૃષ્ટિસર્જનના વ્યવહારની શક્તિ, બ્રહ્મદશા પ્રાપ્ત કરનાર સાધકને મળતી નથી, પણ એકમાત્ર પરમાત્મામાં જ વેષિત રહે છે. પરમાત્મા જેનામાં જેટલા કાળ માટે એ શક્તિનું પ્રદાન કરે છે તે પુરુષ, તેટલા કાળ પૂરતું, પરમાત્માની આજ્ઞાને આધીન વર્તીને, પરમાત્માની પ્રસન્નતા માટે એ શક્તિ ભોગવતો હોય છે. શાસ્ત્રોમાં જ્યાં જ્યાં 'આ બધું બ્રહ્મ છે - સર્વં ચલ્વિદં બ્રહ્મ ।' એ પ્રકારના શબ્દો વપરાયેલા છે તે સૂત્રો, મહાસાગરના મધ્યમાં ચાલી જતા જહાજમાં બેઠેલો માણસ જેમ, 'સર્વત્ર જળ જ છે, જળ સિવાય બીજું કંઈ જ નથી, એકમાત્ર જળ જ સત્ય છે' એવા શબ્દો ઉચ્ચારે છે તેમ જેની દષ્ટિ પરમાત્મામય થયેલી હોય છે, જે જડચેતન સ્થાવર-જંગમ સર્વમાં સર્વત્ર પરબ્રહ્મ પરમાત્માને જ જોતો હોય છે, તેવા પુરુષોના શબ્દો છે એમ નિશ્ચિત સમજવું જોઈએ. પણ એવા પુરુષો પણ પરમાત્માની નાનીમોટી સર્વ આજ્ઞાઓનું કાળજીપૂર્વક, સાવધાની અને પ્રેમથી પાલન કરતા હોય છે. જ્ઞાનીભક્ત સર્વત્ર પોતાના ઇષ્ટ આરાધ્ય દેવસ્વરૂપને જ જોતો હોય છતાં, એ મનોમન પોતાને સેવક અને આરાધ્ય ભગવત્સ્વરૂપને સ્વામી તરીકે જ જોતો અનુભવતો હોય છે. આ બધી વાતનો સાર એ છે કે, મુમુક્ષુ જીવ પરમાત્માની ભક્તિ-ઉપાસના નિષ્કામભાવે સતત કરે છે ત્યારે એ કર્મ અને વાસના, માયા અને કાળનાં બંધનોમાંથી છૂટીને

પરમાત્મા જેવું સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ, ઐશ્વર્ય અને શક્તિ પામે છે; પણ એ ભગવાનના પદે બેસી જતો નથી પણ ભક્ત જ રહે છે.

માણસ તપ અને ત્યાગ, વ્રત અને દાન, યજ્ઞ અને તીર્થ, જ્ઞાન, ભક્તિ અને યોગ, સેવા અને સમર્પણના રંગે બરાબર રંગાય છે ત્યારે એનામાં અસાધારણ શક્તિ અને ઐશ્વર્ય સ્વયંમેવ આવે છે. છતાં એ, એ શક્તિ અને ઐશ્વર્યને ગ્રહણ કરતો નથી કે એનું પ્રદર્શન કરતો નથી. એ તો, સર્વ શક્તિપ્રદાતા પરમાત્મા ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણના સ્વરૂપની ભક્તિ-ઉપાસના અને એમણે આંકેલી ધર્મમર્યાદાના પાલનમાં જ હમેશાં અણિશુદ્ધ સ્થિત રહેતો હોય છે. આંબાના વૃક્ષ ઉપર વધારે કેરીઓ આવે છે ત્યારે જેમ એ વૃક્ષ વધારે વિનમ્ર બનતું હોય છે તેમ એવો પુરુષ વધુ વિનમ્ર અને વધુ વિવેકી બનતો જાય છે, સર્વેશ્વર શ્રીહરિની ભક્તિમાં એ વધારે ઉત્સાહથી અને નિતનવા આનંદથી સંલગ્ન થતો જાય છે. એની એક દષ્ટિ ઇતિહાસનાં પાનાં ઉપર હોય છે. એ પાનાંઓમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં મોટા અક્ષરે લખેલું હોય છે કે, આ પહેલાં જેણે જેણે ભગવાનની નકલ કરવાનો અને ભગવાન તરીકે પૂજાવાનો જરીસરખોય પ્રયત્ન કરેલો છે તે હિરણ્યકશિપુ અને રાવણ જેવા બધા જ, મિથ્યા વાસુદેવ જેમ ભૂંડી રીતે નાશ પામ્યા છે. ઇતિહાસ પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહે છે કે, આજે પણ જે ભગવાનની નકલ કરી રહ્યા છે અને પોતાને ભગવાન તરીકે પૂજાવી રહ્યા છે તે બધા જ પરમાત્માના પદ અને ધામને બદલે, કાળ અને માયાના ભીષણ ધક્કાના જ અધિકારી બન્યા છે, બની રહ્યા છે - બનવાના છે, એમાં કોઈ શંકા નથી.

*૧ બ્રહ્મસૂત્રના જગદ્વ્યાપારવર્જ પ્રકરણાદસન્નિહિતત્વાચ્ચ । ૪-૪-૧૭ એ સૂત્રના ભાષ્યમાં સૌ કોઈએ આ અર્થ સ્વીકારેલો છે.

નોંધ : આ લેખ ‘સત્સંગ સુધા’ પુસ્તકમાંથી લેવામાં આવ્યો છે.

જે મનુષ્યરૂપે પ્રત્યક્ષપણે વિચરે છે, તે જ અક્ષરાદિ સર્વના નિયંત્રા છે. ને ઇશ્વરના પણ ઇશ્વર છે સર્વ કારણના પણ કારણ છે ને સર્વોપરી વર્તે છે. સર્વ અવતારના પણ અવતારી ને સર્વને એકાંતિક ભાવે ઉપાસના કરવા યોગ્ય છે. અક્ષરધામમાં જે પરોક્ષ સ્વરૂપ છે તે અને આ પ્રત્યક્ષ મનુષ્ય સ્વરૂપ તે એક જ છે-અદ્વૈત છે-એવું સમજવું તેનું નામ સ્વરૂપાદ્વૈત છે.

વળી ‘પ્રત્યક્ષ’-‘પરોક્ષ’ સ્વરૂપનો નિર્ણય બીજી દૃષ્ટિએ પણ સમજવો જોઈએ. રામકૃષ્ણાદિ સર્વ અવતારો છે. તે સ્વામિનારાયણ ભગવાનના જ છે. એ બધા અવતારોના કારણ પુરુષોત્તમ નારાયણ જ છે. સર્વ અવતાર પુરુષોત્તમમાંથી પ્રગટ થાય છે અને પાછા પુરુષોત્તમને વિશે લીન થાય છે. (ગઢડા મધ્ય ૧૩) છતાં એ બધા અવતારો આર્વિભાવ અને તિરોધાન થઈ ગયા-અત્યારે પ્રત્યક્ષ નહિ. એક વાર પ્રગટ થયા, પણ અત્યારે અંતર્ધાન થઈ ગયા માટે પરોક્ષ. જ્યારે પુરુષોત્તમ નારાયણ પોતે અક્ષરધામમાંથી સંકલ્પ કર્યો કે આ ભરતખંડના જ્ઞાની-અજ્ઞાની સર્વ મનુષ્યો મને મનુષ્યરૂપે દેખો. (૪૯-૨-૧.) સર્વને એવી રીતે નયનગોચર વર્ત્યા ને પોતે અંતર્ધાન વખતે ફરીથી સંકલ્પ કર્યો કે હવે ભરતખંડના સર્વ જ્ઞાની-અજ્ઞાની મનુષ્યો મને પ્રતિમારૂપે-આચાર્યરૂપે-સંત અને સચ્ચાત્ર રૂપે દેખો. એટલે પોતે એક સ્વરૂપે પ્રત્યક્ષ હતા તે પોતાના સંકલ્પે ચાર રૂપે પ્રત્યક્ષ થઈ ગયા. જે જે પ્રતિમાઓ શ્રીજીએ સ્વયં પધરાવી અથવા એમની આજ્ઞાએ કરીને એમના સાધર્મ્યપણાને પામેલા મુક્તોએ-આચાર્યોએ-પધરાવી તે સ્વરૂપે પોતે પ્રત્યક્ષ બિરાજમાન છે અને સર્વની સેવા

પ્રત્યક્ષપણે અંગીકાર કરે છે, સંત સ્વરૂપ અને સચ્ચાત્રરૂપે પણ પ્રત્યક્ષ જ છે ને જેમ મનુષ્યરૂપે બિરાજતા હોય અને અનાદિ સાક્ષાત્ હોય તેમ પ્રત્યક્ષપણે હોય છે. એવું ના હોય તો સંત વર્તમાન આપીને જીવને ભગવાનને શરણે મૂકે કે ભગવાન તેને સ્વીકારી લે છે તે શાના સ્વીકારે ? સંત તો શ્રીજીની મૂર્તિ જ છે ને શિક્ષાપત્રીમાં પણ મારી વાણી તે મારું સ્વરૂપ છે એવી આજ્ઞા કરી એ પણ શ્રીજીની મૂર્તિ છે. ધ્યાન કરવા માટે હરિકૃષ્ણ મહારાજરૂપે પ્રત્યક્ષ છે. સમાગમ કરી અજ્ઞાન ટાળવા માટે, સ્વભાવ ટાળવા માટે સત્પુરુષ રૂપે પ્રત્યક્ષ છે. ને ભગવાન - સત્પુરુષ વિ. નાં લક્ષણ સમજી સત્યને વિષે પ્રતીતિ આવવા માટે સચ્ચાત્રરૂપે પ્રત્યક્ષ છે. આચાર્ય પણ શ્રીજીની મૂર્તિ છે. હરિકૃષ્ણ મહારાજ નરનારાયણદેવ ગોપીનાથજી વિ. સ્વરૂપો પધરાવીને શ્રીજીએ સ્વયં પોતાના હસ્તે જ પોતાનું ઐશ્વર્ય મૂકી, તેમાં સમાઈ જઈ પોતે તેમાં અખંડ નિવાસ કરીને રહ્યા છે ને તે જ પોતે છે એવું બતાવ્યું. માટે આપણને જે સ્વરૂપ મળ્યું છે તે પ્રત્યક્ષ છે, અને બીજા અવતાર થયા તે તો આર્વિભાવ પામી તીરોભાવ પામી ગયા તે પાછળ કંઈ ન મૂકતા ગયા માટે પરોક્ષ સ્વરૂપો કહેવાય.

ગઢડા પ્રથમ ૭, સા. ૫, કારિયાણી ૭, ગઢડા છેલ્લા ૩૭ એ વચનામૃતો અન્વય વ્યતિરેક વિશે છે. અન્વય વ્યતિરેકપણું સમજે તેને વિશિષ્ટાદ્વૈત સિદ્ધાંત સહેલાઈથી સમજાઈ જાય.

અવતારો જે પ્રગટ થઈ ગયા પણ પાછળ કંઈ ન મૂકતા ગયા. જેમ મેળો ભરાયો હોય ને જંગલમાં દુકાનો ઊભી કરી હોય ને મેળો પૂરો થતા ઉપાડી લે તેમ કરી ગયા. તે બધા પરોક્ષ અવતાર કહેવાય. જ્યારે પુરુષોત્તમ નારાયણ તો

પોતે પ્રકટ થયા ને અંતર્ધ્યાન થતી વખતે પોતાના સંકલ્પથી મૂર્તિઓ, આચાર્ય સંત અને સચ્ચાસ્ર એ ચાર રૂપે પ્રકટ જ રહ્યા. અને પૃથ્વીની સ્થિતિ રહે ત્યાં સુધી પ્રત્યક્ષપણે સુખ આપી એ દ્વારા પોતાના ધામમાં લઈ જવાનો સંકલ્પ કર્યો. માટે અત્યારે પણ પ્રકટ જ કહેવાય. દીવાસળીના ખોખા પર દીવાસળી ઘસો ને દીવો થાય - અગ્નિનું જલદી પ્રાકટય થાય તેવું અત્યારે. ને બીજા પરોક્ષ અવતારાદિકનું તો જેમ ચક્રમકના પથ્થર વચ્ચે '૩' રાખે ને અગ્નિ પ્રગટાવે તેવું સમજવું. (પં. ૪, વ. ૧૮, ગઢડા છેલ્લા ૩૮).

સા. ૧૦ વાંચીને પોતે કહ્યું કે દેહભાવ અને આત્મભાવ જુદો સમજવો. આપણી ધર્મક્રિયામાં વ્યવહાર એટલો બધો વધી ગયો છે કે ધર્મ તો નામનો જ રહ્યો છે. પણ તેમાં જો વ્યવહાર ના સાચવીએ તો બહુ દુઃખ આવે. સગાંસબંધીઓને ઇન્દ્ર જેવા, બ્રહ્મા જેવા, રુદ્ર જેવા, અગ્નિ જેવા દેવો સમજીને તેમને ખોટું ના લાગે તેવી રીતે વ્યવહાર કરવો. દેહભાવની ક્રિયા થતી હોય, તેમાં આત્મભાવની ક્રિયા ના ભેળવવી. દેહભાવની ક્રિયા અર્થ અને કામ પર હોય છે તેમાં ધર્મ ભળે છે તેનો વિનિયોગ અર્થપ્રાપ્તિ ઉપર જ હોય છે. અર્થ એટલે મેળવવું અને કામ એટલે ભોગવવું. જગતના જીવોનું બસ આ જ કામ. પણ તમે વિચારો કે તમે અત્યાર સુધી નોકરી કરી તેમાંનું અત્યારે કંઈ છે ? પ્રકૃતિજન્ય ભોગો મિથ્યા અને સ્વપ્નતુલ્ય છે. જે જે તમે કર્યું તે બધું સ્વપ્નતુલ્ય અત્યારે થઈ ગયું છે. પણ જેટલું મોક્ષનું સાધન કર્યું હોય તેટલું કાયમ રહે. એ માર્ગમાં તો સત્-ચિત્ત અને આનંદ અને અર્થ કામમાં તો મિથ્યા-જડ અને કલેશરૂપ. જેવ રીતે કોઈની સિકલ એક નથી, કોઈનો સ્વર એક નથી, કોઈની રુચિ એક નથી, તેવી રીતે કોઈની ક્રિયા પણ એકસરખી હોતી નથી. અને તેને પરિણામે દરેક જણ ભિન્ન પ્રકારનું સુખ દુઃખ ભોગવી રહ્યો છે. ધર્મ-અર્થ-

કામનો ઉપયોગ મોક્ષ સાધવામાં જ કરવાનો છે. તેમાં ઊંચનીચનો કંઈ મેળ નથી. વર્ણાશ્રમના ધર્મો પાળવા જોઈએ અને ધર્મે સહિત ભક્તિ કરવી જોઈએ, પણ પ્રભુનો માર્ગ જુદો છે. તે તો કોઈને ઊંચ-નીચ જાત ઉપરથી ઉત્તમ અધમ ગણતા નથી. આપણે ત્યાં તે દિવસે પેલા મોચી દર્શને આવેલાં. તે લોકદષ્ટિએ ખોટું દેખાય, પણ આપણા મનમાં તેવું ના થાય. છતાંય લોકવ્યવહાર સાચવવા આપણે એમ કહેવું પડે કે તમે તો નીચે જ રહેજો. નરસિંહ મહેતા હરિજનવાસમાં ભજન કરતા હતા, તેથી લોકવ્યવહારે તેમને દુઃખ આવ્યું. ભગવાને તો તેમને પોતાના જ ગણ્યા. તે ઉપર ચોખામેલા ભગતની વાત કરી. તે જાતનો ચમાર, પંઢરપુરમાં તેને ભગવાનની મૂર્તિનાં દર્શનની ઇચ્છા થઈ. ભગવાન તેને રાત્રે નિરાવરણ દષ્ટિ આપી દહેરામાં લઈ ગયા. ભગવાનના દર્શન કરાવ્યા. પણ દહેરામાંથી તે બહાર નીકળી શક્યો નહિ. સવારમાં તે મંદિરમાંથી પકડાયો. લોકોએ બહુ માર માર્યો. તે બિચારો નાસી ગયો. દહેરું શુદ્ધ કરતાં બપોર થઈ ગયો. ભગવાનને મંગળા-શણગાર-રાજભોગ કંઈ ન થયું. ભક્તે તો ઘણે દૂર જઈ નાહીધોઈ ખીચડી ઓરી અને દહીં લાવી ઠાકોરજીને થાળ કર્યો. તે દહેરાની મૂર્તિ સાક્ષાત્ સામી જમવા બેઠી. મંદિરના પૂજારીએ મંદિરમાં મૂર્તિ દીઠી નહીં. તે શોધવા ગયા. મૂર્તિ ચમારના સામી બેઠેલ દીઠી.

ભગવાનનો બરદ છે તે અંતકાળે આવી અક્ષરધામમાં લઈ જશે, પણ જીવની લાયકાત જોઈને ને ! એક ભક્ત હતો તે મહારાજની જોડે ફરે અને મહારાજ બધાને પીરસે, તે જમે અને સાથે રહી આનંદ કરે. તેણે કોઈ દિવસ પોતાના થાળ કરીને મહારાજને જમાડેલા નહિ. અંત કાળે ભગવાન તેને ધામમાં લઈ ગયા. ત્યાં તેને એવું દેખાય. મહારાજ બધાને પીરસે છે અને તેના આગળ આવે ત્યારે થાળ ખાલી થઈ ગયેલો દેખાય, એટલે રોજ ભૂખ્યો રહે. છેવટે તેણે મહારાજને

આમ થવાનું કારણ પૂછ્યું. મહારાજે ખુલાસો કર્યો. તેને દેહમાં પાછો મોકલી તેની કસર ટળાવી. તેમ ભગવાન દયાળું છે તેથી ભક્તોની કસર ટળાવી શુદ્ધ કરે છે.

અર્જુને એક વખત ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, ‘આ જન્મમાં જે ભગવાન પ્રાપ્તિનાં સંપૂર્ણ સાધન ના કરે તેની શી ગતિ થતી હશે ?’ ત્યારે ભગવાને ગીતા અ. ૬ શ્લોક ૪૦ થી ૪૩માં સુંદર ખુલાસો કર્યો છે. મારો ભક્ત કદી નાશ પામતો નથી. તેનો જન્મ પુણ્યવાન અને પવિત્ર આચરણવાળા શ્રીમાનને ત્યાં થાય છે અથવા તો બુદ્ધિમાન, જ્ઞાનવાન યોગીના કુળમાં થાય છે. આવા પ્રકારનો જન્મ આ લોકમાં મળવો દુર્લભ છે. ત્યાં તેને પૂર્વ શરીરમાં પ્રાપ્ત થયેલી બુદ્ધિનો સંયોગ અનાયાસે થાય છે અને સાધના જ્યાંથી અધૂરી રહેલી હોય ત્યાંથી શરૂ કરી પૂરી કરે છે. શ્રીજી મહારાજ પણ કહે છે કે કંઈક કસર રહેશે તો બદરીકાશ્રમમાં લઈ જઈ, ત્યાંથી શ્વેત દ્વિપમાં લઈ જઈ કસર ટળાવી, અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ કરાવીશ. આવા યોગબ્રહ્મ જીવોને સત્સંગનો યોગ અનાયાસે જ થઈ જાય છે મારી પાસે કંઈ કંઈ યોગબ્રહ્મ જીવો આવે છે. છ યોગબ્રહ્મ રાજાઓની વાત કરી. છઠ્ઠે જન્મે છ એ માનસરોવર ઉપર હંસ થયા. ત્યાં કોઈ રાજા આવ્યો. તેને જોઈને એકને થયું કે રાજા થઈએ તો સારું.

બીજો કહે કે તું રાજા થાય તો હું દીવાન થઈ. ચાર જણે બહુ વાર્યા, પણ તેમણે તો એવો જ વિનિયોગ કર્યો. છયે જણનો હંસનો દેહ પણ ગયો. એક રાજા થયો. બીજો તેનો દીવાન થયો અને બાકીના ચાર જણા બ્રાહ્મણને ત્યાં અવતર્યા. ચાર બ્રાહ્મણો મોટા થયા ત્યારે વનમાં ચાલી નીકળ્યા. તેમના પિતાએ રોક્યા કે વૃદ્ધાવસ્થામાં મારું ભરણપોષણ કોણ કરશે ? કારણ કે હું ગરીબ છું તે બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે આ ગામનો રાજા છે તેમના ઉપર હું ચિઠ્ઠી લખી આપું છું તે તેમને આપજો. તે તમારું ભરણપોષણ કરશે. આમ કહી પોતાનું મોક્ષનું સાધન કરવા ચારે જણ વનમાં ચાલી નીકળ્યા. આ બાજુ રાજાનું શું થયું તે જોઈએ. પૂર્વજન્મમાં કપિલાગાય હતી તે પૂર્વના યોગે રાજાનું ભલું કરવા આ જન્મે રાજાની રાણી થઈ હતી. રાજા-રાણી અને દીવાન બાગમાં ફરવા ગયેલા. રાજા-પક્ષી-ઝીણા જીવોની બોલી સમજી શકતો હતો. એક કીડીની જાતમાં સ્ત્રીપુરુષની વાત સાંભળી રાજા હસ્તો. રાણીએ તે જાણવા હઠ લીધી રાજા મૌન રહ્યો. રાણી રીસાઈ. એટલામાં પેલા બ્રાહ્મણના બાપે ચિઠ્ઠી આપી. તે વાંચી વૈરાગ્ય ઉદય થયો અને પૂર્વજન્મની વાત યાદ આવી. બ્રાહ્મણ નો બંદોબસ્ત કરી. રાજા-રાણી અને દીવાન ત્રણે વનમાં જઈ આત્મકલ્યાણ સાધ્યું. આમ માણસ ઠેઠથી પડે છે, પણ જો કોઈ ચેતાવનાર હોય તો પાછો ઠેકાણે આવે.

“... ભગવાન સ્વરૂપના જ્ઞાનમાં અને તેમની ભક્તિમાં પ્રતિદિન વધારો થાય એમ કરતા રહેવું જોઈએ; એ માટે સદાસર્વદા સત્સંગ કરવો જોઈએ. માણસ કમાય છે તેમાંથી જરૂર પૂરતું ખર્ચ કરીને, બાકીનો સંચય કરતો રહે છે તો, અણધાર્યો ખર્ચ આવે કે કંઈ પ્રસંગ આવે ત્યારે વિના સંકોચે તે વાપરી શકાય છે; તેમ, દેશકાળ વિપરીત આવે ત્યારે, જ્ઞાનાંશનો સંચય કર્યો હોય, તો દેશકાળ લાગે નહિ અને રક્ષણ થાય. ...”

-: અક્ષર નિવાસ :-

(૧) શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળના સભ્ય, અમદાવાદ નિવાસી પ. ભ. દિનેશકુમાર પ્રભુલાલ ચૌહાણ સં. ૨૦૭૭ના ચૈત્ર સુદ ૯, રામનવમીના દિને તા. ૨૧-૦૪-૨૦૨૧ ને બુધવારે ભગવદ્ સ્મરણ કરતાં કરતાં અક્ષર નિવાસી થયા છે. અત્યંત નિખાલસ અને માયાળુ વ્યક્તિત્વ ધરાવતા પ. ભ. દિનેશભાઈ ચૌહાણ એ મુક્તરાજ પ. ભ. મનજીભાઈ ગોવામલ ચૌહાણના પૌત્ર થાય. પોતાના પૂર્વજોનો - દેવસેવા, સંતસેવા, હરિભક્તો પ્રત્યે મમત્વ બુદ્ધિ, બંને દેશના આચાર્યશ્રી પ્રત્યેની પૂજ્ય બુદ્ધિ અને સેવાભાવના તથા દયાળુશ્રી ગુરુજી શ્રી નાથજીભાઈ શુક્લના કુટુંબ પ્રત્યે દઢ આત્મબુદ્ધિનો મંગળ વારસો પ. ભ. દિનેશભાઈએ સુપેરે જાળવ્યો - દિપાવ્યો હતો. હૃદયની સરળતા, મુખની પ્રસન્નતા તથા તેમનાં પરિચયમાં આવનાર સૌ કોઈ પ્રત્યે પ્રેમભાવના ધરાવનાર પ. ભ. દિનેશભાઈ ચૌહાણ શ્રીહરિની અતિ દુર્લભ સેવામાં અક્ષરધામમાં જવાથી - તેમના સ્નેહી, મિત્રો અને કુટુંબીજનોને તેમના વિયોગનું દુઃખ સહન કરવાનું બળ આપે અને તેમના કુટુંબીજનોને તેમનો અનુકરણીય સંસ્કાર વારસો જાળવવાનું, વધારવાનું બળ આપે એવી ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણના ચરણ કમળમાં નમ્ર પ્રાર્થના.

-તંત્રી

(૨) “સત્સંગ પ્રદીપ”ના તંત્રી શ્રી ઇન્દુકુમાર પંડ્યાનો અક્ષર નિવાસ

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળના ટ્રસ્ટી અને મંડળના મુખપત્ર “સત્સંગ પ્રદીપ”ના તંત્રી શ્રી ઇન્દુકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા તા. ૪-૫-૨૦૨૧ને મંગળવારે ચૈત્ર વદ-૮ના રોજ ટૂંકી માંદગી બાદ અમદાવાદ મુકામે અક્ષરનિવાસી થયા છે. દયાળુ શ્રી ગુરુજી મુક્તરાજ શ્રી નાથજીભાઈ ઇચ્છારામ શુક્લના અંતેવાસી માનસપુત્ર-મુક્તપુરુષ અ. નિ. શ્રી ઇશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા-જેઓ “મોટાભાઈ”ના નામથી સમગ્ર સંપ્રદાયમાં જાણીતા હતા-તેમના અ. નિ. શ્રી ઇન્દુભાઈ (જે તનીભાઈના નામથી વધુ જાણીતા હતા) પૌત્ર થાય. પૂ. મોટાભાઈના સમયથી ચાલ્યો આવતો વકીલાત વ્યવસાય-પૂ. મોટાભાઈ અને પૂ. પિતાશ્રી બાબુભાઈની દોરવણી નીચે પૂ. ઇન્દુભાઈએ સ્વીકાર્યો હતો અને નડીઆદના વકીલોની અગ્રહરોળમાં હતા. એ ઉપરાંત, સત્સંગ-સેવા-જ્ઞાન અને પૂ. ગુરુદેવ અને પૂ. મોટાભાઈએ શીખવેલી અને આચરેલી સત્સંગ પ્રત્યેની આત્મબુદ્ધિના ઉચ્ચ સંસ્કારોની કેળવણી પણ એ પૂ. મોટાભાઈની પાસેથી જ મેળવવા ભાગ્યશાળી થયા હતા અને તેજ પ્રમાણે પોતાના જીવનમાં વર્તી પૂ. ઇન્દુભાઈ એ સૌ માટે ઉચો આદર્શ પૂરો પાડ્યો છે. એ ઉપરાંત, સવિશેષપણે શુક્લ શ્રી નાથજીભાઈના શિષ્ય મંડળના પોતાના ગુરુભાઈઓ પ્રત્યેની પ્રેમભરી માવજત-હંકુભર્યું જતન અને આત્મબુદ્ધિ એ તમામ પૂ. ઇન્દુભાઈના વ્યક્તિત્વનાં તેજસ્વી પાંસાં છે. બાળકો, યુવાનો, સમવયસ્કો કે વડીલો-સૌ તરફ હંમેશાં પ્રેમાળ-ઉદાર અને કાળજીપૂર્વકની દૃષ્ટિ અને વ્યવહાર એ પૂ. ઇન્દુભાઈ અનુકરણીય જીવનશૈલી હતી. “સત્સંગ-પ્રદીપ”ના તંત્રી પદે આવ્યા બાદ એ માસિકની શરુઆતથી પૂ. મોટાભાઈના સમયથી પ્રકાશનમાં પ્રસ્થાપિત મુલ્યો અને શ્રીજી પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અનુસાર જ લેખોનું પ્રકાશન કરવાની પરંપરા તંત્રીશ્રી ઇન્દુભાઈએ સુપેરે જાળવી છે.

સત્સંગ શાસ્ત્રોના અભ્યાસ ઉપરાંત ગુજરાતી-અંગ્રેજી પુસ્તકો તથા સામાન્ય જ્ઞાનનાં પુસ્તકોનાં અભ્યાસની સુટેવ-પોતાની કુમારવસ્થાથી જ પૂ. ઇન્દુભાઈએ પાડેલી. પરિણામે ગુજરાતી અને અંગ્રેજી ભાષા ઉપર પ્રભુત્વ ધરાવવા ઉપરાંત, સામાન્ય જ્ઞાન (general knowledge) ની સમજ ઉંડી વીકસી હતી. સંગીત અને ફોટોગ્રાફીના પોતાના બંને શોખને એમણે ભગવદ્ભક્તિ એટલે કે કિર્તનોના ભાવઉપરાંત રાગપૂર્ણ ગાન અને મંદિર, મૂર્તિઓ, ઉત્સવ-પ્રસંગોની ફોટોગ્રાફીમાં વાળ્યા હતા.

ભૂજ શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિરના મહંત સ્વામિ શ્રી ધર્મનંદનદાસજી અને અગ્રગણ્ય સંતોના “શ્રદ્ધા સુમન” પત્રમાનો એક પેરેગ્રાફ પૂ. ઇન્દુભાઈના વ્યક્તિત્વની અને સત્સંગ પ્રત્યે સેવાભાવની ઝાંખી કરાવતો હોઈ અત્રે અક્ષરસહ આપેલ છે.

“અ. નિ. ઇન્દુકુમારભાઈ શ્રી નરનારાયણ દેવ ગાદી (કાળુપુર અમદાવાદ) તથા શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ ગાદીના (વડતાલ) એમ બન્ને આચાર્ય પરંપરાની ગાદીના અત્યંત નિષ્ઠાવાન હરિભક્ત હતા. ભૂજ મંદિરમાં બિરાજમાન શ્રી નરનારાયણ દેવ આદિ દેવો પ્રત્યે અડગ વિશ્વાસ ધરાવનાર સમર્પિત હરિભક્ત હતા. તેઓ સમગ્ર જીવન દરમિયાન તેઓ ભૂજ મંદિરના સંતોના ખુબ જ હેતવાળા સત્સંગી હરિભક્ત બની રહ્યા. અ. નિ. નાથજીભાઈ ઇચ્છારામ શુક્લ તથા અ. નિ. ઇશ્વરલાલ લાભળંકર પંડ્યા શિષ્ય મંડળના પરંપરાથી સાચા સત્સંગી તરીકે રહીને તેઓએ સત્સંગની ખુબ સેવા કરી છે.”

ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ દ્વિશતાબ્દી શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ પબ્લીક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ - (સર્વ જીવ હિતાવહ ટ્રસ્ટ)ના ટ્રસ્ટી તરીકે સેવા આપવા ઉપરાંત, સામાજિક સંસ્થાઓ - જેવી કે શ્રી ભારતીય વિદ્યાભવન ડાકોર-શ્રી નડીઆદ એજ્યુકેશન સોસાયટી-જેવી સમાજસેવી સંસ્થાઓમાં ટ્રસ્ટી તરીકે તેમનું અમુલ્ય યોગદાન રહ્યું છે. પૂ. ઇન્દુભાઈનું અનુપમ આગવું વિશિષ્ટ પ્રદાન - એ કોરોના કાળની મહામારીમાં છેલ્લા એક વર્ષથી નિત્ય ઓનલાઇન સત્સંગ તમામ રીતે હિતકારી દોરવણી આપી પોતાના ગુરુભાઈઓને ખુબ પ્રેરણા ઉત્તેજન આપી સંપ્રદાય અને સંપ્રદાયેતર (શીક્ષાપત્રીમાં જણાવેલ ઇષ્ટ સત્શાસ્ત્રો) સત્શાસ્ત્રોના પઠણ-શ્રવણ-કિર્તન ભક્તિ, ભક્તચિંતામણી ગાન કરવામાં દરેકને ખુબ ઉત્તેજન આપ્યું છે-જે કદી વિસરાશે નહીં. આવા અનેક સદ્ગુણોને લીધે પૂ. ઇન્દુભાઈ-કુટુંબીજનો, સ્નેહી, ગુરુજીના શિષ્યમંડળના ગુરુભાઈઓ ઉપરાંત, પોતાના કુટુંબીજનો, સ્નેહીવર્ગ, મિત્ર વર્તુળ અને સાથી વકીલમિત્રોમાં સ્વાભાવિક રીતે જ ખુબ પ્રિય હતા. પૂ. ઇન્દુભાઈના નિઃશંકપણે અક્ષરધામમાં શ્રીજીની અનુપમ દિવ્ય અલૌકિક નિજસેવામાં આનંદ માણી રહ્યા છે. આપણે સૌ આવા વ્યક્તિત્વના વિરહ-વિયોગને જ્ઞાન દષ્ટિએ શમાવી દઈ તેમના જીવનના આદર્શોને અનુસરવા પ્રયત્ન કરી તે માટે શ્રીજી મહારાજ આપણને બળ પ્રેરે તેવી ભગવાનના ચરણોમાં પ્રાર્થના કરીએ એજ પૂ. ઇન્દુભાઈને આપણે આપેલી સાચી શ્રદ્ધાંજલિ છે. એમ મારૂં નમ્ર મંતવ્ય છે.

- વિક્રમપ્રસાદ ઘનશ્યામપ્રસાદ શુક્લ-પ્રમુખશ્રી

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળ

“સત્સંગ પ્રદીપ” ને ભેટ આપનારની શુભ નામાવલિ			
રૂા. રકમ	નામ	ગામ	પ્રસંગ

૨૪૦૦-૦૦ જયાબેન રજનીકાંત ઠક્કર નાસીક શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે

આજીવન લવાજમ :
દેશમાં રૂ. ૨૫૦-૦૦
છૂટક નકલ રૂ. ૫-૦૦

Registered with Registrar of News Papers for India Under No. GujGuj/2016/69394
Postal Regd. No. VDR (E)/355/2020-2022 Valid Upto 31-12-2022
Posted at RMS, Vadodara on 22nd of Every Month

સત્સંગ પ્રદીપ

ભગવાનનો શુભ હેતુ

“... આજ્ઞાપાલન આપણે આપણા હિત સારુ જ કરીએ છીએ તથા ભજન પરમાત્મા ઉપર ઉપકાર કરવા સારુ નથી કરતા. પરમાત્મા કોઈનું અનિષ્ટ તો કરતા જ નથી. એના નિયમસર વર્તે તેનું કેવળ હિત જ પરમાત્મા કરે છે. પણ તે પોતાની રીતે કરે છે. આપણે પરમાત્માનું અનિષ્ટ કરી શકતા નથી અને એમનું અનિષ્ટ કરવા ક્રિયા કરીએ, એમનાથી દૂર થવા વિચાર કે ક્રિયા કરીએ તેમાં મનુષ્ય પોતાનું જ અહિત કરે છે. ...”

-ઈશ્વરલાલ પંડ્યા
(અમૃતવર્ષામાંથી)

BOOK-POST

From :

Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal
Ashwinbhai Babubhai Shah,
“Gurukrupa”,
Zaghdia Pole, Nagarwada,
NADIAD-387001. (India)

To/પ.ભ.શ્રી

Owner : Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal. Publisher : Ashwinbhai Babubhai Shah
Printer : Bipinbhai Ratilal Patel and Printed at : Vakal Printery, No. 01-17-475-951-000-101 of Ward No-1
situated at Jogidas Vitthal's Pole, Raopura, Vadodara.
Published from : “Gurukrupa”, Zaghdia Pole, Nagarwada, Nadiad-387001 (India).
Editor : Ashwinbhai Babubhai Shah

વર્ષ : ૬ : અંક : ૧

૨૨-૫-૨૦૨૧

16

મે - ૨૦૨૧

સત્સંગ પ્રદીપ